

Foreningen Historiske Planter

EKSTRA Nyhedsbrev juni 2018

Kære alle medlemmer,

Bestyrelsen inkl. alle øvrige frivillige – 34 i alt – har svært ved at få armene ned!

Vi havde sådan en eventyrlig og skøn fredag, solen varmede, der var stille vejr, fløjterne lød under Middelalderhavens træer, der blev flaget i byen, kaffen og kagen var i top, der var fisk til frokost, planterne strålede, alle var glade, foredrag og koncert var fantastiske og vore egne medlemmer viste frem hvad planter kan anvendes til.

Lægeplanterne, farveplanterne, biplanterne var i fokus og dertil solgte vi meget fra vores salgsvogn, her er der jo anvendt mange forskellige planter og efterhånden har vi mange produkter. Vi er også dygtige til at skaffe et overskud på salget.

Nu har vi erklæret at Middelalderhaven er færdiganlagt, vi nåede det på de 3 år der var afsat. Vi har stillet haven til rådighed for byens borgere og byens gæster i forbindelse med at Stege blev 750 år, eller sagt - fik sine købstadsrettigheder for 750 år siden i 1268.

I er meget velkomne med familie og gæster hele sommeren.

Foto fra dagen kommer på hjemmesiden. Se http://www.middelalderhaven.dk/?page_id=2310

Køb Althea

Vi har udgivet årsskriftet Althea med 2 numre, det seneste her i maj måned. Dette skrift blev også udgivet som bog og hedder Middelalderhaven, med en flot forside – altså 2 bøger med samme indhold, af hensyn til bibliotekssystemet, som behandler bøger og skrifter meget forskelligt.

Det går langsomt med at sælge Althea, jeg håber virkelig at medlemmerne vil købe det flotte hefte, det er måden at lære om planterne og Middelalderhaven på. Det er sådan man støtter vores forening og have.

Kom og køb bøgerne i sommer, vi er jo i Middelalderhaven 2x pr. uge, vi sender dem også gerne – + porto. Husk medlemmer får rabat på 80,- kr. , så prisen er 120,- kr.

Kontakt Jens eller Lars – se adresser her i nyhedsbrevet – og vi sender.

Indhold:

Middelalderhavens korte historie

Vore plantetemaer

Maria, verdens mest berømte mor

Medlemsliv

Haveplanen

Middelalderhaver

Middelalderhaven og insekthoteller

Årets gang i Middelalderhaven

Kvaksalverens fornemmelse for urter

Forarbejdning af urterne før og nu

Plantefarvning

Foreningen, dens formål

Signaturplanter, hvad øjet ser

Elskovsplanter

Paradisets Have

Middelalderhavens havelaug

Havelauget – 27 fotos

6 markedstirsdays i Stege i juli-august 2018

Hver tirsdag passer vi have, der er omvisninger, vores salgsvogn skal passes, man kan fortælle havens gæster om stort og småt, om havelauget og meget andet.

Hver tirsdag har vi et tema og dette er planlagt af bestyrelsen, omvisningen koster 30,- kr. for voksne, denne er kl. 13 og vi er i haven mellem 11 – 16

Først fortælles der om "Planter i 750 år" og derefter om temaet.

Tirsdag den 3. juli kl. 11 – 16

Tema: Bestøvning, bier og blomster og omvisning med frøpose

Tirsdag den 10. juli kl. 11 – 16

Tema: Lægeurter og deres tidligere virke samt dejligt fodbad

Tirsdag den 17. juli kl. 11 – 16

Tema: Te-planter og omvisning samt urtete og honningkage

Tirsdag den 24. juli kl. 11 – 16

Tema: På hat med haven samt spiselige blomster, kaffe/te og flotte pyntede kager

Tirsdag den 31. juli kl. 11 – 16

Tema: snapseplanter og efter omvisningen er der smagsprøver

Tirsdag den 7. august kl. 11 – 16

Tema: Farvning med planter med omvisning og lille produkt af garn

Aktiviteter i august – september – oktober mv

Ren dag på Nyord - sponsoreret

Karenn er tovholder den 9. august kl. 11, med start fra Middelalderhaven. Ruten på Nyord er 5 km og vi håber på 10 deltagere. Tilmeld dig hos Karenn og hør nærmere. Måske skal familien med!

Sommerudflugt

Til Naturmedicinsk Museum og Botanisk Have, den 15. august med to guider – Jens Soelberg og Anne Murmann. Tilmelding til Lars snarest og senest den 1. august. Fra Stege kl. 8.50 og hjemme igen ca. kl. 18

Folkemøde Møn

Der afholdes Unge Folkemøde fredag den 24. aug.
Der afholdes Folkemøde Møn lørdag den 25. august
Vi deltager med en debatterende omvisning med problemstillinger.

Foredrag om giftige planter

Den 30. august kl. 15 i MRG
Foredrag og omvisning ved Per Mølgaard. Folkeuniversitetet
Per har udgivet en meget flot og relevant bog, måske kommer han med et tilbud på dagen.

Sildemarked fred. og lørd. d. 7.-8. sept. i Middelalderhaven

Vi planlægger med omvisning, salg af planter og andre produkter

Medlemstur i Stege skov – efter urter og frugter og bær.

Den 3. oktober kl. 11 i Stege skov ved Spejderhytten

Vi kan samle Kræge, de små dejlige blomster, måske rønnebær, finde Slåen, evt. høste vilde urter til snaps og te.

Æblernes Dag

Fredag den 19. oktober i Middelalderhaven

Kalender 2018

Havelauget	Mandage kl. 10 – 12.30 fra 12. marts 2018 Torsdage kl. 10-12 fra 5. april De 6 mandage før markedstirsdagene sløjfes.	
Bestyrelsesmøde	Mandag d. 6. august kl. 10	
Bestyrelsesmøde	Torsdag d. 4. oktober kl. 12	
Bestyrelsesmøde	Torsdag d. 8. november kl. 12	
Justitia i kirken	Vi er i haven d. 26. juni kl. 10 -12.30	SU, GS, LL
6 markedstirsdage	3/7 – 10/7 – 17/7 – 24/7 – 31/7 – 7/8	
Sommerudflugt	15. august - Naturmedicinsk Museum + Botanisk Have	
Ren dag d. 9. aug kl 11	Hold Møn ren for 3.000,- på Nyord 11.30	KB
Folkemøde Møn	24. – 25. aug.	
Foredrag 30. aug. 15.00	Giftige planter v. Per Mølgaard, foredrag og omvisning	
Sildemarked i Stege	7.-8. september	
Stege Skov 3/10 kl. 11	Der samles Kræge, frugter og planter til urteprodukter	
Æblernes Dag	19. oktober	
Gin	Om planterne i den lokale gin samt produktion	Nov.

Høst

Frøhøst

Høsten står for døren og i Middelalderhaven skal der høstes frø af rigtig mange planter. I år kunne vi allerede i vinter levere frø til et vikingested i Høje Tåstrup, og rigtig mange frø er leveret til kommunens blomsterkummer, dertil har vi formidlet frøposer med biblomster til mange og også større portioner til bistrøber i haver og på mark. Flere lokale hjælper med at formidle frøene videre og ganske snart er de 550 frøposer ude hvor de skal gavne. Lars' Plantehandel, House of Møn, Lizas' Gallery, Nyord frøformidling og Biosfærekoordinatoren har alle bragt frø videre.

Hvis vi skal fortsætte denne succes, bliver der brug for frø. Man er velkommen til at høste derhjemme og gemme frøene til vores middelalderhave og kommende projekter. Måske blot 2-3 slags, alt tæller. Næste år kan vi bruge frø til biplanter og naturligvis frø fra historiske planter.

Plantehøst

Hvis man kan undvære planter fra sin have, køkkenhave, krydderurtebed eller staudehave, så kom forbi Middelalderhaven. Vi har sikkert frivillige som vil pelse planterne, tørre dem og opbevare dem til hen på efteråret. Hvis du kommer med planter så skriv lige dit navn og plantens navn.

Det er mynter, Citronmelisse, Lavendel, Morgenfrue, Hybenroser, Humle og mange andre

Om os:

Foreningen Historiske Planter

Bestyrelse:

Susanne Sodiad, Duna Tejmars, Karenn Becker, Inger Lise Harpsøe, Gisela Sellner, Jens Refstrup, Villiam Houman, Lars J Larsen

Formand Lars J Larsen, Bøgebjergvej 18, 4791 Borre

ljl.gs@post.tele.dk

55 81 22 32 og 29 64 13 48

Foreningens CVR 35343237

Kasserer Jens Refstrup

jensrefstrup@gmail.com

50 50 14 98

Konto i Møns Bank: 6140 4145668

Mobile Pay: 95592

Kontingent 225,- kr. for en husstand og 150,- kr. for et medlem
Støttemedlem 100,- kr. pr. år og 250,- kr. for erhverv og skoler ol.

Formand for havelauget, Inger Lise Harpsøe

Bogholder.florainder@gmail.com

40 41 50 55

Havelauget træffes i Middelalderhaven mandag og torsdag kl. 10-12

Hjemmeside: historiskeplanter.dk/

Facebookside: facebook.com/HistoriskePlanter

Middelalderhaven: middelalderhaven.dk/

Årsskrift "Althea": 2017 og 2018 – 200,- kr.

Omvisninger, 400,- kr. for foreninger, grupper ol.

Middelalderhaven i Stege

Kirkepladsen 1, 4780 Stege

Der er altid adgang fra Kirkepladsen v. Morten Reenbergs Gaard

Middelalderhavens officielle åbning

Tale

Fredag den 15. juni kl. 13

1

Planter i 750 år

For 750 år siden blev der indført planter til Danmark, og til Stege og til Møn.

Helt præcis kom de måske nogle år tidligere eller nogle år senere. Men i midten af middelalderen - i år 1268 – da var der samkvem og handel og varer og herunder planter blev ført nordpå.

Efter vikingetiden vandt kristendommen frem i Nordeuropa og mange klosterordener ekspanderede og opbyggede filialer i Danmark. Vigtigt for munke og nonner var klosterhaven, her dyrkede man urter til maden, her havde man mange krydderurter, ligesom vi kender i egne haver i dag. Der var farveplanter og biplanter og en stor afdeling med urter, som kunne helbrede og lindre, hvis man havde en skavank. Klosterhaven havde Humle, Kål, Drue, man brugte blade, rødder og blomster i maden og visse blomster kunne bruges til pynt under messen.

Fra klosterhaverne vandrede planterne ud i købstæderne, til borge og slotte, til kirker og landsbyer. Sådan kom planterne til Stege, måske først til Stege Borg og planterne kom til præstegårdshaver og findes fortsat ved middelalderkirkerne på Møn. I dag kan vi jo købe utallige urter, frugter og grønsager fra hele verden, men for 750 år siden må det have været en stor oplevelse, den dag Persille fx kom fra moderklosteret sydpå i Europa og kunne anvendes i maden her hos os.

Det har været svært at skaffe de mange middelalderplanter herop, forestil jer en munk på et æsel, der skulle igennem bjerge og dale, skove og heder, tværs over floder og våde enge for at hente stiklinger og frø. Måske kom plantematerialet fra klostre i Paris eller Rom og der var langt til Stege på Møn.

Men i Stege er der mange planter, som stammer fra sydligere himmelstrøg. Vores by er en af de rigeste i landet, når vi taler om reliktpanter. Det er mere end heldigt, at vores gadestruktur, med 3 hovedgader, som starter fra det historiske centrum med Borg, Kirke og Torv til de 3 porte i vores Voldanlæg, fortsat er bevaret. Havestrukturen med de lange haver fra Storegade ned mod Noret og fra Laggade ned mod Sundet er også intakt. Derfor har Stege fortsat de mange reliktpanter også i dag. Byen undgik at blive skamferet, Stege er fortsat præget af middelalderen.

For nogle år siden startede vi en forening, der ville anlægge en middelalderhave.

Menighedsrådene havde inviteret til samarbejde om aktiviteter ved MRG, der skulle renoveres og derefter udbygges med nye aktiviteter. Disse planer satte have-tankerne igang og nogle stykker fandt sammen og dannede vores forening i oktober 2013.

De første år undersøgte vi planterne på hele øen, vi underskrev kontrakt om Middelalderhaven i januar 2015 og derefter besluttede bestyrelsen, at vi ville anlægge en have over 3 år og indvie den i 2018 når der var festligheder for Stege, der blev købstad for 750 år siden. (i Althea 1 og 2 er forhistorien beskrevet)

2

Tak!

Tak til alle der støttede os med midler, der var mange puljer og fonde som ville hjælpe til. Vordingborg kommune er i spidsen med flere beløb og derefter følger en række, som kan ses på Info-tavlen og i Althea. Uden penge var der ikke nogen middelalderhave. Mange andre hjalp også, flere af kommunens forvaltninger har vi kontaktet undervejs, Lokalrådet for Stege og omegn har os med i deres LUP, den lokale udviklingsplan. Dagligt får vi hjælp fra menighedsrådet, som jo er vores gode nabo – tak for det. Der er naboer på flere sider, som vi samarbejder med.

I Middelalderhaven er det nemt at se, at vi også har fået god hjælp fra leverandører, vi anvender mange solide og kønne materialer, vi får fremstillet produkter, som både er informative og indbydende. Tak til de mange som producerer ting til os.

Fra havens start fik vi mange gode, brugte redskaber og noget helt specielt – vi fik heldigvis mange planter – middelalderplanter, Det er egentligt forbavsende at så mange ved, når de har noget specielt voksende i deres egen have. Fra Nyord kom der flere sjældne relikter hertil, som frø eller stiklinger. Fra en gård i Busene kom Alm. Hjertespand, en sjælden plante, som har vokset der i mange, mange år. Fra Lendemarke, Udby, Fanefjord, Bogø, Damsholte, Keldby, Borre, Elmelunde og Magleby kom der frø eller småplanter. Tak for det.

Vordingborg kommune blev optaget i UNESCO – Man and Biosphaere, og Møn blev et biosfæreområde. Vi håber, at det kan hjælpe - også vore specielle planter og vi ser frem til samarbejdet i mange år. Her i foråret har vi leveret frø til andre ambassadører og vi kan sikkert få et samarbejde med det store netværk på flere og nye områder.

Handelstandforeningen, House of Møn og nu sidst Jubilæumskomiteen er også samarbejdspartnere.

Uden hjælp, midler og støtte var der ingen Middelalderhave

3

Tak til Krista og Steffen

Det første møde, som de 2 menighedsråd, der står bag Morten Reenbergs Gaard, indbød til, drejede sig om flere og nye aktiviteter i sognegården, som jo stod for en gennemgribende renovering. På mødet foreslog jeg en middelalderhave, senere samme aften foreslog Krista Steffensen, at vi kunne få halvdelen af deres have til vores projekt.

Det er vel usædvanligt, at man inviterer gæster ind i sin have, hver dag og hele året. Men i tilgift får man jo havelaugets glade stemmer og en flot, spændende kulturhistorisk have.

Men Krista og Steffen ville gerne fremme en formidlingshave, derfor indgik vi en kontrakt og derfor giver Liselund Fontænen årligt et beløb til havens drift.

Tak for godt samarbejde. Uden familien Steffensen var der ingen Middelalderhave her i byens historiske centrum.

(PS: Krista og Steffen deltager i et møde på Bornholm)

4

Tak til Havelauget

Når man har haft et langt arbejdsliv, så er det blevet almindeligt at tage 10-20 år mere med frivillige projekter, som man brænder for.

Møn har sikkert en rekord i frivillighed, men vi har også mange erfaringer efter et arbejdsliv og derfor kan de mange frivillige opnå resultater. Her i byen og på vore øer blomstrer det med projekter, som bæres af virkelyst og ildhu.

Af vore over 100 medlemmer kommer der omkring 25 og deltager når havelauget samles 2 formiddage om ugen – de 25 kommer lidt forskudt, da de også er frivillige andre steder, de har børnebørn og de rejser.

Lugekonen er et hædersnavn her i Middelalderhaven, der er heldigvis mange der fortsat kan luge, pusle om hver enkelt plante, grave små nye planter op og i det hele taget opholde sig i jordniveau. Lugekonerne er i gang fra midten af marts til midten af november. Vore 400 planter kaster frø, småplanter vokser frem og det hele skal holdes i orden – det er et stort arbejde. Lugekonen klipper også kanter, binder op, høster frø, sår nye planter, laver kompost omm.

Lugekonens mandlige modstykke er også uundværlig, han elsker at bygge i træ, at save og grave stolpehuller i jorden, at hjælpe med værktøj og skaffe ting. Han skal også helst køre skrald bort, bære borde og reparere ting.

En hånd til lugekonerne m/k

Hen over året skifter opgaverne, naturligvis er havens pasning vigtig, men der skal også høstes planter til vore produkter, der samles frø af de historiske planter, vi har omvisninger og arrangementer for byens gæster.

De frivillige har travlt når de er i Middelalderhaven – men der er også tid til en kaffetår kl 11 når kirkeuret slår.

De frivillige har også travlt når de ordner andre opgaver.

Der er studiekreds om vinteren.

Der er foredrag og ture, hvor man lærer nyt.

Der er grupper og udvalg som mødes.

Der sker en udvikling af vore planteprodukter og vore skrifter.

Se blot i dag, De to kvaksalvere har forberedt sig længe. De har en hel pavillon med spændende sager, som kan påvirke sanserne. Måske også noget sjældent, som I må smage. Farvegruppen har arbejdet hele vinteren, flere af dem hele livet - med planter og plantefarver, nyd deres håndværk. Fokus på bestøvning er en nyere aktivitet, men meget vigtigt, da vore insekter er truet. Her i haven har vi vilde bier og honningbier og over 350 forskellige blomster og træer, som skal bestøves. Øvrige frivillige har forberedt cafe, røgeri og vores salgsvogn med unikke produkter. I dag er der 34 frivillige her.

Uden de frivillige var der ingen middelalderhave.

5

Nu har jeg nævnt alle de som gav penge, de gode materialer og vore produkter.

Jeg har takket Krista og Steffen for lån af deres have.

De frivillige har fået klapsalver og ros.

Nu kan vi snart erklære at Middelalderhaven er færdiganlagt og vi inviterer jer alle til at besøge haven med familie, venner og gæster.

6

Afslutning med noget om fremtiden

Middelalderhaven er forhåbentlig langtidsholdbar, så mange gæster kan opleve haven og de historiske planter de kommende mange år.

Vi gik i dag 750 år tilbage til midten af middelalderen, da blev der indført mange gode planter hertil, nu er disse planter vores historie og vores kulturhistorie og de vokser i byens baghaver og på urolig jord. Planterne vokser her i byen og de formidles i Middelalderhaven.

Vi ønsker at bevare disse planter, gerne i samarbejde med kommune og andre kræfter, som vil bevare fortiden. Via vores ambassadørstatus i Møn Biosfære ønsker vi et samarbejde med andre, som kan hjælpe med at bevare de gamle plantelevn.

Der er megen læring i den her have og der er viden gemt om hver enkelt plante og dens anvendelse, vi ønsker med formidling, at andre skal kunne opleve de levende fortidsminder og deres rige historie.

Det ligger os på sinde, at også unge skal opleve middelalderplanterne og deres historie.

Der er fokus på det grønne i disse år og det vil fortsætte, jeg håber, at planterne her i haven fortsat vil spille en rolle, måske kan de anvendes eller inspirere til nye produkter, for 750 år siden spillede de en rolle og deres betydning må ikke glemmes.

Vi håber at I alle vil hjælpe med at passe på Middelalderhaven i mange år.

Vi håber at I møder op hvis vi trænger til jeres hjælp.

Haven er færdiganlagt og vi giver denne gave til Stege, til byens borgere og til byens gæster – i anledning af de 750 års købstadsjubilæum. Vær så god, haven er åbent dagligt og der er fri entre.

Lars J Larsen

Den 15. juni 2018